

NIRVANA PIŠTOLJEVIĆ

DJECA U BIH ZASLUŽUJU BOLJE *i zato ih neću napustiti*

Nikad nisam prestala učiti nove stvari i otkrivati nove izazove, svaki dan sam okružena djecom i moja znatiželja me gura da otkrivam bolje metode u radu s njima i edukatorima. Tako da, nema stajanja, nauka ne čeka, svaki dan se nešto novo otkrije, da bih pratila svjetske trendove i doprinosila istima, moram i ja učiti i raditi kontinuirano, kazala je u intervjuu za naš magazin Nirvana, jedna od svjetskih stručnjakinja za rani razvoj djece, specijalizirana u oblasti autizma, ali i predsjednica BH-američke akademije umjetnosti i nauka, te direktorica nevladine organizacije EDUS

Razgovarala: LEJLA LOJO-KARAMEHMEDOVIĆ

Rijetke su osobe koje vas svojim životnim postignućima, radom i uspjesima natjeraju da preispitate vlastiti život i zapitate činite li išta dobro za buduće generacije. Nirvana Pištoljević, rođena Sarajka, s adresom kako u Sarajevu, tako i u New Yorku, dama je koja ne treba imati takve dileme. Veći dio svoje osebnje karijere posvetila je upravo djeci i danas je jedna od najpoznatijih svjetskih stručnjakinja koji se bave razvojem djece. Ona je doktorica, profesorica na Univerzitetu Kolumbija u New Yorku i Univerzitetu u Parmi, izvršna direktorica nevladine organizacije EDUS i predsjednica Bosanskohercegovačko-američke akademije umjetnosti i nauka, koja je prošlog mjeseca na Jahorini obilježila 10 godina svog postojanja. Upravo je BHAAAS bio povod za naš razgovor, no Nirvana nam je rado govorila i o svojim ostalim postignućima kako poslovnim, tako i privatnim.

- Kada se osvrnem i pogledam gdje smo kao Akademija bili prije 10 godina i gdje smo sad, moram reći da sam ponosna što sam dio ovakve jedne organizacije i što sam imala šansu doprinijeti njenom razvoju i učestvovati u ispunjenju misije i vizije. BHAAAS ukazuje

na stručnost bh. dijaspore, kao i na njenu volju da učestvuje u dobrobiti i razvoju BiH. Ciljevi Akademije su uspostavljanje veza između bh. naučnika, umjetnika i stručnjaka u Sjevernoj Americi i gradnje mostova saradnje s domovinom. Poslije 10 godina, sa sigurnošću mogu reći da smo ostvarili našu misiju. Izgradili smo jake mostove BiH sa Sjevernom Amerikom, te sa zemljama u regionu, dijasporom i cijelim svijetom.

Dani BHAAAS-a na Jahorini bili su najveći do sada?

Da, bilo je više od 1.000 učesnika iz 24 zemlje svijeta. Kroz 27 simpozija, 5 okruglih stolova i panel diskusija, imali smo više od 375 predavača iz oblasti medicine, tehničkih, prirodnih, društvenih i humanističkih nauka. Dolaze nam naučnici, stručnjaci, lideri u svojim oblastima iz cijelog svijeta, nemoguće je izdvojiti samo neke od njih kada imamo tako impresivan multidisciplinarni program.

Koliko je za BiH, ali isto tako i za našu dijasporu u Americi važno postojanje BHAAAS-a?

Za BiH, postojanje jedne od ovakvih organizacija je od velikog značaja jer naša misija je prenos znanja i izgradnja mostova saradnje, tako da mi, educirani na Zapadu, direktno kroz BHAAAS pružamo konekciju stručnjaka i naučnika iz BiH uz najsavremenija naučna dostignuća i znanja iz značajnog broja naučnih oblasti.

Znamo li kao država cijeniti naše uspješne ljude koji žive i rade u Americi, ali ipak nastoje održati vezu s matičnom državom?

Ovo je teško pitanje, jer samo moj rad i trud s djecom s poteškoćama, zbog kojih sam se vratila u BiH, nekad se čini ignoriran od države i institucija za koje sam mislila da će rado dočekati znanja i prakse koje će unaprijediti njihov rad. Mnogi od nas su pokušali na veliki broj načina doprinijeti razvoju BiH i ostali

razočarani nerazumijevanjem, ali isto tako, kao što vidite po samom broju i istrajnosti naše organizacije, mi ne odustajemo. Naša želja da nešto vratimo domovini iz koju smo nekad napustili i da održimo čvrste veze, ne samo emotivne, porodične, već i profesionalne, je mnogo jača od politike koja nam je najčešće najveća prepreka. Nažalost, BiH je dozvolila infiltriranje politike u sve sfere, od nauke pa do obrazovanja i zdravlja, i naravno, ekonomije, što jasno daje rezultate koje svakodnevno vidimo. S druge strane, moram navesti nevjerojatno priznanje i saradnju koju imamo s Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice, koji nas podržavaju već godinama i uz čiju podršku su naši Dani prerasli u ovo što danas jesu.

I Vi sami ste imali zanimljiv put od Bosne ka Americi i ponovni dolazak u BiH...?

Kao i većina članova BHAAAS, u USA

sam otišla zbog konflikta u našoj zemlji, ali i zbog obrazovanja. Tamo sam završila fakultet, tri magistarska i doktorirala. Moj cilj i prije odlaska u USA, još dok sam bila dijete, je bio odlazak i studiranje u USA. U BiH sam se vratila samo na godinu. Zamisao je bila da predajem kao gostujući profesor i da uspostavam novi model rada po najmodernijim standardima s Columbia Univerziteta u New Yorku s djecom dijagnosticiranom s poremećajima iz autističnog spektra. Nažalost, model rada još postoji kao nevladina organizacija, ja sam još tu i ne mogu da se vratim u USA jer više od 100 djece svakodnevno ima programe unapređenja ranog rasta i razvoja zbog organizacije koju sam osnovala.

Danas ste jedan od poznatih stručnjaka za rani razvoj djece, ne samo u BiH, nego u svijetu, predajete na fakultetu u USA, specijalni ste edukator, psiholog, predsjednica BHAAAS-a, izvršna direktorica EDUS-Edukacije za sve, i možemo još nabrajati... Kako gledate na svoje dosadašnje životne rezultate i kako ste, uopće, sve to postigli?

Nemam baš vremena sjesti i to nabrajati ili sagledati gdje sam to i otkud ja ovdje, jer u suštini, uvijek radim. Tako da sve što mogu reći je da sam sve postigla radom i samo radom. Dok sam studirala, radila sam puno radno vrijeme u modnoj industriji, a zatim dok sam bila na magistarskim i doktorskim

studijama, radila sam puno radno vrijeme s djecom. Ja sam transdisciplinarni naučnik, bavim se naučnim istraživanjima iz oblasti primijenjenog obrazovanja, inkluzije, razvoja govora, upotrebe tehnologije u

obrazovanju, ranom detekcijom i intervencijom, itd. Poenta je nikada ne prestajati učiti, i ne prestati širiti dijapazon interesiranja, i to vas konstanto gura naprijed. Nikad nisam prestala učiti nove stvari i otkrivati nove izazove, svaki dan sam okružena djecom i moja znatiželja me gura da otkrivam bolje metode u radu s

njima i edukatorima. Tako da, nema stajanja, nauka ne čeka, svaki dan se nešto novo otkrije, da bih pratila svjetske trendove i doprinosila istima, moram i ja učiti i raditi kontinuirano. Preko dana radim s dje-

com i edukatorima, a navečer, zbog vremenske razlike, predajem u USA i radim na publikacijama... Također, kroz EDUS ili kroz individualni angažman, puno predajem po svijetu. Tako da sam u Sarajevu nekad samo par dana u mjesecu, a stižemo raditi na unapređenju sistema rane detekcije i intervencije i ranog učenja u zemljama u regionu, Italiji, ali i Palestini, naprimjer.

Čini se da je za sve bio presudan Vaš životni izbor tj. psihologija. Šta Vas je motiviralo da se izaberete psihologiju kao svoj životni put?

S 14 godina sam pročitala knjigu Sigmunda Frojda «Psihopatologija svakodnevnog života» i znala sam čime želim da se bavim. Tokom studija dolazila sam u BiH i na odmoru čitala sve stručno što sam mogla i tako

shvatila da želim raditi s djecom, a naročito me zainteresirao autizam. Jasno je već tada bilo da želim da se bavim naučno-istraživačkim radom, za šta mi je bio potreban doktorat. Pitanje je bilo da li ću u USA upisati medicinu, pa ići na psihijatriju ili se baviti psihologijom, to se odlučuje tek s upisom postdiplomskih studija u USA. Ali sam onda zaključila da u suštini, i psihijatar i klinički psiholog

dijete vide sedmično po pola sata, a da pored roditelja, učitelj ima najveći efekt na život djeteta. Tako sam odlučila da se krenem usavršavati u oblasti obrazovanja, pedagogije, izrade kurikulumu, te primijenjenog bihevizma.

S posebnom pažnjom moramo spomenuti EDUS-Edukaciju za sve, projekt koji je nastao upravo Vašom inicijativom. Kako je EDUS zapravo nastao i koliko je jedno ovakvo udruženje bilo potrebno BiH, ali i Regionu?

Nažalost, bila sam primorana osnovati EDUS, jer to je bio najbolji model rada u BiH koji birokratski može da mi dozvoli direktan rad s djecom kroz saradnju s javnim sektorom. Moja originalna zamisao bila je reforma postojećeg sistema obrazovanja i uvezivanje nauke, univerziteta i naučnih istraživanja sa školama. U USA, školi koju sam vodila, u učionicama su voditelji grupa djece bili doktorski studenti, a asistenti u nastavi magistarski studenti. Možete onda zamisliti nivo kvaliteta rada s djecom i nivo noviteta koji se svakodnevno testiraju i uvode u rad. EDUS je nastavio s radom, jer par roditelja djece s poteškoćama su željeli prvo da im djeca idu u školu, a uz to da imaju moderan pristup edukaciji i evidentan napredak svoje djece i par stručnjaka koji su željeli unaprijediti svoj nivo znanja i kvalitet rada s djecom su me kontaktirali i shvatili smo da imamo zajedničke ciljeve i želje za djecu u BiH. Mi nismo samo udruženje, mi smo naučni centar, redovno publiciramo naučna istraživanja i radove u svijetu, unapređujemo metode rada, educiramo veliki broj stručnjaka iz BiH i iz regije i svijeta.

Očigledna je potreba za ovakvim vidom modernog, naučno baziranog sistema rada, ako uzmete u razmatranje činjenicu da se u Sarajevo zbog EDUS-a sele roditelji iz cijele regije i iz Evrope, da bi njihova djeca pohađala ovakav jedan program.

Koliko je djece, roditelja, vaspitača

do danas prošlo kroz Vaše programe i koje ste nove ciljeve sebi zadali?

EDUS postoji već osam godina, broj djece koja su prošla kroz naše opservacije broji se hiljadama, a kroz direktan rad u našim programima rane intervencije, predškolskog i školskog obrazovanja, te ljetne i zimske škole, odavno je prešao hiljade malšana uzrasta od 18 mjeseci do 15 godina. Svim njihovim roditeljima je pružana edukacija, kroz grupna i individualna predavanja. U junu ove godine, u sklopu Dana BHAAAS-a dva profesora iz USA će održati i predavanje roditeljima. Svaku priliku posjeta profesora i naučnika iz svijeta EDUS-u i meni, iskoristim i za edukaciju kadra i roditelja. Tako smo do danas imali stručne posjete iz USA, Norveške, Švedske, Italije, Engleske, Islanda, Njemačke, itd. Što se tiče edukacija koje EDUS sprovodi u partnerstvu s UNICEF-om, više stotina pedijataru, medicinskih sestara, odgajatelja, učitelja, psihijataru, psihologa, pedagoga, logopeda prošli su naše edukacije. Konstantno dobijamo zahtjeve za educiranje stručnog kadra u BiH i u regiji.

Kada govorimo o poteškoćama u razvoju, ne možemo, a ne spomenuti autizam. S obzirom da ste stručnjak u ovoj oblasti, raspolazete li nekim statističkim podacima o broju djece s autizmom u BiH?

Često mi postavljaju ovo pitanje. Broja nema jer nemamo jedinstven sistem u zemlji koji bi prikupljao ovakve informacije, sve je rascjepkano po kantonima, pa entitetima. Da vam ne pričam kako nam je bilo teško naći informacije o konkretnom broju djece u BiH do šest godina. No, šta vam mogu reći i šta je alarmantno, na zorku od 1.100 malšana uzrasta od rođenja do 6. godine, otkrili smo 23% djece koja imaju neki vid razvojnog kašnjenja. Sad, koji je uzrok tome, to nije toliko bitno, bitno je šta će BiH da uradi da bi se ta djeca «iščupala»? Zasad, ništa. Ako ne počnemo da se budimo

kao nacija koja ima sve manje djece i sve veći broj djece s poteškoćama, teška nas budućnost čeka. Ko će da unapređuje ekonomiju i razvija ovu zemlju ako mi sada ignoriramo i postavljamo budućnost ove zemlje i našu djecu? BiH je zemlja u Evropi i šire s najmanje djece uključene u bilo kakav vid predškolskog obrazovanja i negdje smo na dnu što se tiče broja sati koja djeca provode u školi. Šta nam to donosi za 20 godina?

Koliko kao društvo imamo razvijen osjećaj prema djeci, ali i odraslima s autizmom?

Teška su vam pitanja, čini mi se da skoro svako počinjem s «nažalost», a ne želim da zvučim negativno. Nismo kao nacija baš razvili pretjerano svijest uopće o različitostima, još moramo na tome mnogo raditi. Inkluzija nam je na veoma lošem nivou, postoji teoretski i zakonski, a praktično samo sporadično kao uspjeh. Inkluzija kao filozofija života treba da nam je kao društvu norma, no tu svijest moramo razviti.

Znamo da uzročnik autizma nije otkriven i da postoje razne teorije o tome šta ga prouzrokuje. Postoje li, možda, neka novija istraživanja koja ukazuju na njegov nastanak?

Informacije su i dalje iste. Ništa novo još uvijek. Samo oko 10-15% slučajeva poremećaja iz autističnog spektra se mogu prepisati nekim genetskim faktorima, ali to su hiljade kombinacija i mogućnosti. I dalje stopa raste, i sve je jasnije da utjecaj okoline ima veliku ulogu. Tako da znamo sve više koji su to faktori rizika, naročito tokom trudnoće, jer već nekoliko godina znamo da se autizam razvija već u trudnoći. Dokazana je korelacija između zagađenja, pušenja, bisfenoa-A, uzimanja lijekova, upala i infekcija tokom trudnoće, te starosti oca. Trenutno u BiH radimo veliku studiju djece i njihovih roditelja, radimo analizu razvoja i mikrobiološke i genetske analize, tako da ćemo moći imati neke zaključke što se tiče naše populacije.

Šta je prvo što kažete roditeljima čija djeca dobiju dijagnozu autističnog spektra i zatraže Vašu pomoć?

Istinu. Autizam nije bolest, to je neurorazvojni poremećaj. Djeca mogu da uče i napreduju, ali uče na drugačiji način u poređenju s djecom tipičnog razvoja baš zato što procesiraju stimulaciju iz okoline na drugačiji način. Ne postoji lijek jer autizam nije bolest, samo postoji rad, rad i rad. Niko ne može reći ni za jedno dijete koliko i kako će napredovati, ali uz prikupljanje podataka i korištenjem samo naučno dokazanih metoda, poslije par mjeseci moći će se analizirati napredak i vidjeti stopa učenja, brzina

plasticitet mozga je najveći i najlakše se induciraju razvojni stadiji u tom periodu rapidnog razvoja mozga.

S obzirom na sve Vaše brojne obaveze, vjerujemo da Vam ostaje malo vremena koje možete posvetiti samo sebi. Kako to vrijeme najviše volite provoditi?

Iskreno, ja više tog vremena nemam. Ja sam vam osoba koja vam u Sarajevu kaže na naše klasično «kad ćemo popiti kafu?», odgovaram „nikad, ja ne idem po kafama“. No, šalu na stranu, svako mora imati stvari koje ga ispunjavaju. Srećom, volim putovati, i trudim se da svaki mjesec odem negdje

sve od sebe da to bude najbitnija stvar u mom životu. On nema ni dvije godine, a već je bio više puta u USA, bio je sa mnom na mnogo konferencija, devet zemalja svijeta je već obišao. Prije njega, moje najveće dostignuće bilo je upisati Kolumbija Univerzitet, te uspjeti doktorirati na Ivy league Univerzitetu gdje vaš doktorat mora da bude novo naučno otkriće, i onda ostati predavati na istom. Ali, svakodnevno, dostignuća djece s kojom radim su nešto što me najviše ispunjava. Upravo sam došla iz USA, i jedna od EDUS edukatorica mi je pritrčala sa suzama u očima da pokaže rezultate razvojnog testa djevojčice iz njene učionice, koja je uz još dvoje mališana poslije devet mjeseci rada u EDUS-u dosegla razvoj svojih vršnjaka tipičnog razvoja. E to, baš to je razlog zašto ja sve ovo radim i zašto ne odustajem poslije svih problema i razočarenja. Ta edukatorica koju sam naučila kako i šta da radi i ta djeca koja će imati šansu da u BiH idu u redovnu školu i odrastu i budu ravnopravni članovi ovog društva, to je bit svega.

Živate na relaciji BiH-Amerika, no gdje je Vaš dom?

Moj prijatelj dr. Boškailo, jedan od prethodnih predsjednika BHAAAS-a, je na intervjuu prije nekoliko godina rekao kad su nas oboje pitali, kako on nikad nije ni napustio BiH, on je samo trenutno u USA. A ja sam skroz drugačiji odgovor imala, ja se nikad nisam vratila, ja sam samo trenutno ovdje, jer sam došla ispuniti misiju unapređenja sistema obrazovanja i podrške djeci s poteškoćama u BiH, misleći da je to samo jedan semestar ili godina. Stavila sam svoju karijeru i život u USA «on hold» tj. u kutije i došla s četiri kofera, ali evo, ne mogu ni da razmišljam o odlasku dok ne ispunim svoj cilj, bar neki dio njega. Djeca u BiH zaslužuju bolje, ja sama ne mogu puno promijeniti očigledno, ali isto tako ne mogu i ja da ih napustim i dignem ruke. Koliko ću još snage imati, to ćemo vidjeti, borba već traje osam godina. ■

usvajanja vještina. Svijet je pun lažnih tretmana i magičnih pristupa i teorija jer roditelji su spremni dati sve da pomognu svom djetetu i mnogi ljudi to iskorištavaju. Preporučim svakome da se drži nauke i da sve što pokušaju su sigurni da je naučno dokazano, da daje rezultate jer vremena nema puno, rani razvojni period je dragocjen. Ljudski mozak se do 5. godine 90% razvije, tako da najviše rezultata se može postići u tom ranom razvojnem periodu, i treba sve snage uložiti da se s djetetom sistematski radi tada. Naravno, napredak se nastavlja, ali

iz BiH, kao da mi je to potrebno da se kalibriram. Volim modu, oduvijek sam je voljela, sedam godina života sam radila u modnoj industriji u New Yorku i to me odmara. Pošto puno putujem i pošto puno članova BHAAAS dolaze često u BiH, sa svih strana mi stižu modni magazini. Uz cappuccino i VOGUE, čovjek može da se lako opusti.

Koja vlastita postignuća stavljate na prvo mjesto?

Prije manje od dvije godine, rodila sam sina. Bez obzira na sve, dajem